

MONOLİTİK İSLAM ALGISININ ELEŞTİRİSİ VE İSLAM DÜNYASINDA FARKLILIKLARI UZLAŞTIRAN BİR PERSPEKTİFİN GEREKLİLİĞİ

Doç. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş

11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen New York'daki Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Washington DC'deki Pentagon'a yönelik saldırılardan itibaren medeniyetler çatışması doktrinini savunan kişilerin, Amerikan politika ve kitle iletişim araçları alanını egemenlikleri altına aldıkları görülmektedir. Saldırıyı düzenleyen kişilerin kimlikleri hakkında henüz hiçbir kanıt açıklanmadan önce İslam ve Müslümanlar, *New York Times* ve *the Washington Post* gibi önde gelen ABD gazeteleri tarafından sanık sandalyesine oturtulmuştur. Söz konusu tarihten itibaren, İslam ile 'Batı' arasındaki karşılaşma, şiddet ve yoğunluğu gittikçe artan biçimler altında şiddet içerikli çatışma gündemleriyle anılmaya başlamıştır. 11 Eylül 2001 Olayı'ndan sonra Batılıların İslam Dünyası ve Müslümanlara karşı geliştirdiği bu tutum, monolitik İslam algısı üretmeye yönelik klasik oryantlizmin postmodern biçimler altında sürdüğüne ilişkin kanaatleri daha da güçlendirmiştir. Nitekim bu bakış açısının ürettiği sonuçları, özellikle Orta Doğu coğrafyasındaki ülkeler ağır bedellerle ödemeye devam etmektedir. Bu süreçte Batılı kitle iletişim araçlarında İslam, bir şiddet dini olarak sunulmakta, böylece sıradan insanların İslam'ın ve terörizmin birlikteliğine inanmalarının önü açılmaktadır. Oysa İslam, gerek teolojik gerekse tarihsel ve sosyolojik örneklikler açısından şiddetle anılmak söyle dursun, şiddet karşıtı barışçıl bir dilin taşıyıcısı olmuştur. İslamiyet, farklı etnik, dilsel ve coğrafi özelliklere sahip toplulukları bünyesinde kabul etmenin yanı sıra, dini ve kültürel farklılıklara açık bir toplum yapısı öngörmüş ve Müslüman toplumlar bunun somut örnekliğini, başlangıçtan itibaren tarihsel tecrübeleriyle ortaya

koymuşlardır. Bu yazıda, öncelikle, çağdaş Müslüman toplumların ortaya koyduğu sosyolojik profilden hareketle gittikçe yaygınlaşan şiddet ve çatışma eksenli İslam/Müslüman imajının, yani ‘monolitik İslam’ algısının sebepleri analiz edilmekte, ardından tarihsel tecrübeye örneklerine rastlandığı halde, günümüzde eksikliği her geçen gün daha fazla hissedilen farklılıkları uzlaştıran bir perspektifin gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

‘Monolitik İslam’ Algısının Eleştirisi

11 Eylül’ün hemen ardından ABD’nin, kendi içinde pek çok şiddet yanlısı, muhalif vb. olmasına rağmen, terörist düşmanın İslam dünyasından olduğunu ilan etmesi, “Öteki”ni Müslümanların içinde arama gayretinin bugün de devam ettiğini göstermektedir. Bu olayın akabinde, Afganistan ve Irak’a müdahale, “terörizm”e postmodern oryantalist bakışın bir ürünüdür. Bu süreçte “Batı, Doğu ile ilişkilerinde savaş gibi en katı ve olumsuz yolu tercih ederek Doğu’ya bakışında esasta bir değişiklik olmadığını göstermiş veya gösterme yönünde bir mesaj vermeyi tercih etmiştir.” (Okumuş, 2002: 259). Terörizmle mücadele, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde İslam ile yapılan savaşla ilişkili hale getirilmiştir. Bu atmosferde George W. Bush Jr. dünyayı “inanıncılar ve inanmayanlar” olarak ikiye ayırmış; inanıncılar Anglo Amerikan kapitalizminin değerlerini kabul edenler, inanmayanlar ise Anglo Amerikan kapitalizminin değerlerini kabul etmeyenler olarak betimlenmiştir. 6 Kasım 2001 tarihinde Varşova’daki terörizm karşıtlığı zirvesinde yaptığı konuşmada Başkan Bush, “Siz ya bizim yanımızdasınız ya da bize karşısınız.” diyerek terörizmle savaşta tarafsızlığa yer olmadığını belirtmiştir (Abushouk, 2006: 498). Bush’un bu bağlamda, ‘haçlı seferi’ (*crusade*) terimini kullanması, Amerikalı Müslüman topluluklar hariç, dünyanın büyük bir bölümü tarafından tepkiyle karşılanmıştır.¹ Bush, kısa bir süre sonra, yaptığı bu açıklamanın etkisini azaltmaya yönelik bir girişiminde bulunmuşsa da, bu algılaşmanın oluşmasına engel olmamıştır. Ancak buradaki dikkat çekici nokta, 11 Eylül 2001’in ardından sarf ettiği sözlerle birlikte, Bush’un eylemleridir ki; bütün bunlar hâlâ, bir dere-

1 “Bush’un tehdit ifade eden sözleri, Beyaz Saray’ın 16 Eylül 2001 tarihli basın bildirisinde, ‘Terörle olan bu mücadele, haçlı seferi, uzun bir müddet devam edecektir’ şeklinde yer almıştı. Bu ifade, dünyadaki çok sayıda gazetede yer aldı – örneğin, *The Christian Science Monitor* (19 Eylül 2001). Peter Ford’un ‘Avrupa, Bush’un terörizme karşı ‘haçlı seferi’ ifadesinden çekindi’ başlıklı sonraki açıklaması, Avrupa, Asya ve Fransa’daki Müslümanların reaksiyonunu özetliyordu. Ford, Marsilya’daki Müftünün, Bush’un sözünün, Hıristiyan şövalyelerin birkaç yüzyıl boyunca Kudüs’ü ele geçirmeye yönelik teşebbüslerinin yeni bir versiyonu olarak ‘Müslüman dünyaya karşı kaba ve adaletsiz askeri operasyonu hatırlattığını’ söylediğini bildirdi. “George Bush: ‘Tanrı bana Irak’taki zulmü sonlandırmamı söyledi’”, (*The Guardian*, 7 Ekim 2005’ten akt. Robertson, 2009: 460).

ceye kadar İslam'a dair yoğun ve geniş kapsamlı bir saldırının işaretleri olarak nitelendirilmektedir. Bu görüş Afganistan'a yönelik ilk saldırıyı takiben Irak'ın işgalinden sonra büyük bir ivme kazanmıştır. Bush'un, Afganistan ve Ortadoğu'daki politikasını bir 'savaş' olarak tanımlaması ve onun dini-politik müttefiklerinin bazılarının İslam'ı 'esasında kötülük barındıran, şiddet yanlısı ve aynı Tanrı'dan kaynaklanmayan' bir din olarak tasvir etmeleri, Papaz Jerry Falwell'in Hz. Muhammed'in 'bir terörist' olduğunu ifade eden sözleri vb. örnekler, ABD'de resmi kurumlarda çalışan Müslüman Amerikalıların sayısının, 2000 ile 2004 yılları arasında 700'den 100'e kadar gerilemesinin (Robertson, 2009: 460) nedenlerini açıkça gözler önüne sermektedir.

Liberal demokrasinin kaçınılmaz şekilde tüm dünyaya yayılacağını savunan Fukuyama'nın aşağıdaki görüşleri de bu bağlamda oldukça dikkat çekicidir:

Batılı liberal demokrasi ile İslam faşizmi arasındaki mücadele, her ikisi de modern bilim ve teknolojiye uzman hale gelebilecek, zenginlik yaratıp çağdaş dünyanın farklılıklarıyla başa çıkabilecek iki eşit kültürel sistem arasında gerçekleşen bir mücadele değildir. Bu açıdan Batılı kurumlar tüm kartları elinde tutmaktadır; bu nedenle uzun dönemde dünyaya yayılmaya devam edecektir. Ancak uzun döneme erişmek için bizim kısa dönemde hayatta kalmamız gerekir (Fukuyama, 2002: 59).

Fukuyama'nın bu açıklamalarını destekleyen bir girişim olarak Huntington'ın medeniyetler çatışması tezini savunan bazı Amerikalı bilim insanları, ülkelerinin terörizme karşı savaş ilan etmesini ahlaki açıdan gerekçelendirmeyi amaçlayan bir mektup kaleme almıştır. Söz konusu mektubu imzalayanlar, Batılı değerlerin evrenselliğini savunarak, 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirdiklerini iddia ettikleri kişi ya da grupları bu değerlerin ve Batı uygarlığının düşmanları olmakla suçlamıştır. Bu bilim insanları küreselleşme sürecinin bir dizi evrensel Batılı değeri taşıması gerektiğine dikkat çekmiştir. Daha önce de görüldüğü gibi Huntington da, Batı medeniyetinin evrenselliğini iddia ederek, Batı medeniyetine düşman olan iki medeniyet (Çin ve İslam) de dâhil olmak üzere diğer medeniyetlerden daha üstün olduğunu dile getirmiştir. Huntington, Batı medeniyetinin söz konusu üstünlüğünü sürdürmesi için Batı'daki büyük ulus-devletlerin, öncelikle kendi Batılı yörüngelerini, kültürlerini Batı uygarlığına yakın olan ya da en azından düşmanca olmayan diğer uygarlıklarla bütünleştirmesini; ikinci olarak da düşmanca uygarlıkların meydana getirdiği tehdide karşı kendi Batılı kimliklerini sürdürmelerini sağlayacak her tür araç ve yolu kullanmasını tavsiye etmektedir (Abushouk, 2006: 499). Huntington'ın, "Medeniyetler Çatışması" başlıklı makalesi, şartıcı derecede büyük bir ilgi ve

tepki çekmiştir.² Makale, Soğuk Savaş sonrası dönemde dünya siyasetindeki “yeni safhaya” ilişkin orijinal bir tez sunma iddiası taşıdığından, burada sunulan argümanlar Amerikalılara oldukça geniş, cesur ve ufuk açıcı gelmiştir (Said, 2007: 315). Esasen, bu tezi ortaya atarken Huntington’ın hedefinde, Francis Fukuyama gibi politika yapıcı kadrolar arasındaki rakipleri olduğu anlaşılmaktadır. Zira Fukuyama şöyle diyordu:

ABD’nin karşılaştığı zorluk günümüzde birkaç terörist çete ile savaşmaktan daha fazlasıdır. Teröristlerin içinde yüzmekte olduğu İslamcı faşist deniz, bazı açılardan komünizmin meydana getirmiş olduğu zorluklardan çok daha önemli ideolojik bir zorluk oluşturmaktadır (Fukuyama, 2002: 55).

Bunun ardından Fukuyama, sözde “İslam faşizmini”ne bağlılık duyan kişilerin İslam dünyasının toplam nüfusunun yüzde 10 ya da 15’ini oluşturduğu yönünde bir tahminde bulunmaktadır. Buradaki ikilem, İslam dünyasının toplam nüfusunun yaklaşık % 15’inin batı uygarlığının gerçek düşmanı olarak gösterilmesi ve savaşın bu kişiler üzerinden yürütülmesidir. İşte böylesine iç karartıcı bir durumda Bush yönetimi, iki düşman dünya arasında tampon bölgenin olmadığını açıklamıştır: Ya “terörizm”e karşı savaş verenlerin yandaşı olarak ya da İslam faşizminin (destekçisi değilse) sahibi olarak sınıflandırılırsınız. Sonuçta, Beyaz Saray “özellikle İslam dünyasında ılımlı (Batı yanlısı) rejimlerin desteklenmesine” ve “uluslar arası terörizme” karşı savaş ilan edilmesine dayalı olacak şekilde “İslam dünyasında özgürlüğün sınırlandırılması” çağrısında bulunmuştur. Başkan Bush tarafından tanımlandığı gibi özgürlüğün sınırlandırılması “medeniyetler çatışması” değil, “bir medeniyet içindeki” çatışmanın ve buna ilişkin savaşın İslam dünyasında gerçekleştirilmesidir. “Bu, Amerika’nın üstün olması gereken bir alandır.” Ulusal Güvenlik Raporu’ndan alınan bu satırlar İslam dünyasında yeni ABD politikasının özelliklerini yansıtmakta ve aynı zamanda Washington’ın doğuda Endonezya ve Filipinler’den

2 Huntington’ın “Medeniyetler Çatışması” tezini eleştiren Said’e göre, Huntington’ın tezinin büyük bir kısmı, ‘medeniyet kimliği’ ve ‘yedi veya sekiz büyük medeniyet arasındaki etkileşimler’ dediği belli belirsiz bir anlayışa dayanıyordu. Söz konusu medeniyetlerden ikisi olan İslam ve Batı, Huntington’ın dikkatinden aslan payını alıyordu. Bu kavgacı düşünce tarzında o, büyük ölçüde emektar Oryantalist Bernard Lewis’in 1990 yılında yazdığı bir makaleye dayanmaktadır. Said; Lewis’in ideolojik renklerinin, makalesinin başlığında (‘Müslüman Öfkenin Kökenleri’) apaçık görüldüğünü belirtmektedir: “Sanki kimlik ve kültür gibi karmaşık meseleler bir çizgi film dünyasında bulunuyormuşçasına (Temel Reis ile Kabasakal’ın amansız dövuşü gibi) her iki makalede de ‘Batı’ ve ‘İslam’ gibi devasa varlıklar pervasızca simgeselleştiriliyor. Şurası kesin ki ne Huntington’ın ne de Lewis’in, her bir medeniyetin iç dinamikleri ve çoğulculuğuna, modern kültürlerin çoğundaki temel mücadelenin her kültürün tanımlanması ya da yorumlanmasıyla ilgili olduğu gerçeğine ve tüm bir bölge veya medeniyete dair ahkâm keserken yalın bir cehaletin söz konusu olabileceği ihtimaline pek vakit ayırdığı yok. Hayır, onlara göre Batı Batıdır; İslam da İslam”. Bkz. (Said, 2007: 316).

batıda Moritanya ve Fas'a kadar İslam dünyasına ilişkin ne kadar geniş bir bakış açısı benimsemiş olduğunu da göstermektedir. Dolayısıyla Ortadoğu ülkeleri artık ABD dışişleri politikasının tek odak noktası değildir, çünkü Müslüman “köktenci mücahitler” olarak tanımlanan kişiler İslam dünyasının tüm ülkelerinde bulunmaktadır. Taktiksel açıdan Bush yönetimi İslam dünyasını Beyaz Saray'ın desteklemesi gereken “ılımlı yönetimler” ve uluslararası terörizmin patronları şeklinde değerlendirilmesi gereken “şeytani yönetimler” olarak ikiye ayırmıştır (Abushouk, 2006: 500).

Görüldüğü gibi, 11 Eylül 2001 Olayı'ndan sonra yukarıda bahsedilen gelişmelerin doğal sonucu olarak, yoğunluğu giderek artan bir şekilde İslam ve Müslümanlar, özellikle Batı'da terör ve şiddet içeren olaylarla gündeme getirilmeye başlanmıştır. İslam'ın, özü itibarıyla barış, adalet, özgürlük, sevgi ve saygı gibi ahlaki erdemleri temeline yerleştiren bir din olmasına rağmen, halkı Müslüman olan ülkelerde sayıları az da olsa şiddete başvuranların ve bunu küresel boyuta taşımak isteyenlerin insanlık ve din dışı eylemleri örneklenilerek, her fırsatta terörle ilişkilendirilmeye, hatta çoğu zaman onunla özdeşleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, kuramcılarının, İslam dünyası söz konusu olduğunda, neredeyse diğer bütün dini formları göz ardı ederek, özellikle köktencilik olgusu üzerinde yoğunlaşmaları dikkat çekicidir. Bu kuramcılarının yazılarında, din ve maneviyata ilişkin referansların oldukça sınırlı kaldığı gözlenmektedir. Oysa, sosyolojik perspektiften bakıldığında, dini fenomenlerin köktencilikten çok daha ilginç yönlere sahip olduğunda kuşku yoktur.

Beckford'a göre, köktencilik her zaman çok tartışmalı bir terim olmuştur. Bununla birlikte, terim genellikle birçoğu milliyetçilik fikriyle yapılanmış dışı kapalı toplumlarda göreciliğin ve laikliğin reddedildiği bireysel ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında “hakiki” inancın ve kutsal yasaların hakim kılınması ile ilişkili olarak kullanılmaktadır. Ona göre, kavramın sosyal bilimsel tartışmalar içinde rastgele kullanılmasına yönelik itirazlar birbiriyle ilişkili birkaç düşünceye dayanmaktadır:

- Köktencilik, sadece 20. yüzyılın başlarında bazı Amerikan mezhepleri arasındaki ilkesel tartışmaları açıklamak için kullanılmıştır.
- Dini gelenekler ve organizasyonlar arasında köktencilik diye adlandırılan farklılıklar onların ortak yönlerinden daha fazladır.
- Köktencilik etiketi, radikal, muhafazakar ve dinsel dünya görüşleri arasındaki önemli farkları gözlemlemektedir.
- Köktencilik, her türlü muhafazakar ideolojiyi, özellikle Batı kaynaklı ol-

mayanları inceden küçümseyen bakış açısı için bir örtü deyimdir (Beckford, 2003: 128).

Beckford, bu durumun -köktenci dini formların egemenliğinin- küreselleşme kuramcılarının tutumundan kaynaklanan dört temel nedeni olduğunu dikkat çekmektedir:

- Küreselleşme kuramcıları dünyanın birçok bölgesinde nispeten büyük seviyelerde süregelen dini inançlar konusunda çok az bilgi sahibidirler. Burada kastedilen sadece köktenci inançlar değil, aynı zamanda ortodoks inançlardır. Bu inançların karakteristik özellikleri ile aktarılan özellikleri arasındaki bağlar oldukça tartışmalıdır. Bireylerin ifade edilen inançları ve dinsel ortaklıklarla ilişkileri arasındaki bağlar ise daha büyük tartışmalara konu olabilir. Ne var ki bu başlıklardan hiç biri küreselleşme araştırmalarına yansımamaktadır. Küreselleşme kuramcıları, klasik modern dönemle karşılaştırılamayacak kadar girift olan günümüz network toplumunda, söz konusu sıradan, gösterişsiz dini inançların varlığını sürdürmesini açıklamak için çok az girişimde bulunmuşlar; buna karşın köktencilik aşırı uçlarını ya da din dışı akılcılığı ön plana çıkarmışlardır. Sonuçta köktencilik takılıp kalmak, teorisyenleri dünya üzerinde çok daha sık ve geniş yayılıma sahip diğer dinsel ifadeleri görme konusunda körleştirmiştir (Beckford, 2003: 136-7).
- Küreselleşme konusundaki teorik araştırmaların kısa menzilli oluşları konusunda ikinci bir nokta da, bu çalışmaların liberal dini formları görmezden gelmesi ya da bunları küreselleşme koşulları altında kendini yansıtırma çabası olarak yorumlamasıdır. Sonuç, kaçınılmaz olarak köktenci dini formların küreselleşen dünyayla son derece uyumlu olduğu ya da küreselleşmenin köktencilik zorunlu kıldığı şeklindeki izlenimi güçlendirmektedir (Beckford, 2003: 137).
- Küreselleşme hakkındaki sosyal teorilerde dinin uygun bir şekilde değerlendirilmemesiyle ilgili üçüncü konum, etnisite kategorisinin din olgusunu maskeleyişine izin verilmesidir. Başka bir ifadeyle, din ve etnik konularda sosyal ve antropolojik araştırmalar yapan uzmanların çalışmalarını saymazsak, küreselleşme bağlamında göçmenler, mülteciler, yerleşim sorunları gibi konuları araştıran sosyal teorisyenler sınırlar ötesi bu hareketliliğin özellikle dini boyutunu gözden kaçırmakta ya da görmezden gelmektedir. Onlar, kimliğin öncelikli işareti olarak etnik kökeni öne çıkararak kültür, siyaset ve din arasındaki hatları silikleştirmektedir.³

3 Beckford, Yasemin Soysal'ın Batı Avrupa'da Müslüman göçmenler ve yerleşimcilerin hareketliliği hakkındaki çalışmasını bu konuda önemli bir istisna olarak görmektedir. Soysal,

- Dördüncü olarak ulus-devletlerin egemenlik ve bağımsızlıklarının tehdit altında olduğu fikrinin, küreselleşme ile ilgili birçok kuramsal görüşün temelini oluşturduğu görülmektedir. 1960'lardan itibaren küreselleşmenin muazzam hızı karşısında ulusların geleneksel egemenlik kavramı tartışılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede, hem fiziksel hem de teorik nedenlerden dolayı günümüzde bir devletin, iç ve dış ilişkilerinde en üst düzeyde, kapsamlı, mutlak ve tekil bir şekilde hüküm süremeyeceği iddia edilmektedir.⁴ Küreselleşmenin izlediği yol, en azından ekonomi ve popüler kültür tartışmalarının yansıttığı kadarıyla "laissez faire" prensibidir (Beckford, 2003: 141). Fakat küreselleştiği kabul edilen birçok ülkenin konu dinin kontrolü olduğunda ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Devletler ve dinler arasındaki sorunların süregelmesinin birçok nedeni vardır ve bunlar küreselleşmenin farklı boyutlarıyla ilişkilidir (Beckford, 2003: 136-142).

Bu bağlamda, Batı egemenliğine direnen dünyanın farklı bölgelerindeki İslami hareketlerin yükselişi, dünya çapında yeni bir agresif duygu dalgasını harekete geçirmiştir. İslami hareketlerin muhalefet ettiği konular, Filistin ve Lübnan örneklerinde olduğu gibi topraklarının ilhak edilmesi ve işgali, Körfez şeyhlikleri örneğinde olduğu gibi kendi doğal kaynaklarına ilişkin haklarının gasp edilmesi ve kimi zaman yerel elitler ve yazarlar tarafından teşvik edilen Batılı kitle iletişim araçlarında çoğunlukla meydana geldiği gibi dinlerinin kötülenmesidir. İslami gruplar verdikleri mücadeleyi kendi geleceğini belirleme

Müslümanların siyasi hareketliliği ile "İslami aşırılığı" birbiriyle eşdeğer kabul etme tuzağına düşmemeye konusunda dikkatli davranmıştır. O, daha çok Müslüman organizasyonların evrensel haklar bağlamında daha geniş haklar talep etmeleri gibi paradoksal bir konuya vurgu yapar. Bazı durumlarda bu organizasyonlar, birey haklarını koruyan evrensel prensipler zemininde Müslüman okullarına devlet desteği, sadece Müslümanlar için uygun ya da zorunlu olan kıyafet biçimlerinin özgür bırakılması gibi daha özel avantajlar da talep etmektedirler. Soysal bu paradoksu şöyle özetler: "Evrensel ve özel birbirine kesin bir şekilde zıt değildir. Özel olan evrensel olanla yorumlanır". Ayrıntılı bilgi ve örnekler için bkz. (Soysal, 1997: 518). Beckford'a göre, Soysal'ın bu gözlemi, Roland Robertson'un "küreselleşmenin insanlık kategorisinde olma bilincini yükselttiği"ne ilişkin teziyle paralellik gösterir. Zira dinler, insanlığı kavramsallaştırma konusunda sayısız teolojik ve felsefi kaynak sunarlar. Avrupa Müslümanlarının evrensel planda kendilerini bağlayacak bir talep şekli üzerinde anlaşmamış olduklarını ve bu faaliyetin etnik ve milli boyutlarından ayırlamayacağını söylemeye gerek yoktur. Fakat Soysal'ın Müslümanların hareketliliğinin dini temeli hakkındaki temel tespiti oldukça açıktır. Onun Avrupa Müslümanları hakkındaki çalışması, Müslümanları, "İslami aşırılık", köktencilik ya da etnik temelle özdeşleştirmeden düşünmeyen sosyal teorisyenler için fazlasıyla uyarıcı ve inceliklidir. Bkz. (Beckford, 2003: 139).

- 4 Bu konudaki küreselleşme araştırmaları, denetim ve kontrole nispeten daha az önem verilen resmi sınırların gittikçe küçüldüğü bir dünyada pazarlama, ticarileşme ve tüketim konularında çok geniş bir alana yayılmıştır. Beckford'a göre, küreselleşme üzerine çalışan sosyal bilimciler, bu ilginç gerilim ve çatışma alanlarını inceleme fırsatını yine kaçırıyorlar.

ve egemenliğe sahip olma yönünde hala yerine getirilmemiş olan arayışın bir parçası olarak görmektedir. İslami hareketlerin bu direnişini, Samuel P. Huntington “İslami tehdit” olarak nitelemektedir. Huntington “medeniyetler çatışması” başlıklı makalesinde, Batı medeniyeti ile İslam medeniyeti arasındaki çatışmayı; “1300 yıldır sürmektedir. Körfez Savaşı sadece bu çatışmaya ilişkin en son önemli örnektir.” (Huntington, 1993: 22-49) şeklinde tanımlamaktadır. Said’e göre, görünüşte birbiriyle savaşan medeniyetler arasında oldukça yakın bağlar bulunmaktadır: “Hala sarıldığımız kavramlara ilişkin müphemlik ve şüphelik dolu o zamanın akışkan fikirleri, şimdilerde karşı karşıya bulunduğumuz durumlar için pek de uygun, pratik reçeteler oluşturmuyor. Bu yüzden, Huntington’ın İslam ile Batı arasında varolduğunu iddia ettiği karşıtlıktan (ki 11 Eylül’ü takip eden ilk günlerde resmi söylem de terminolojisini buradan almıştır) rahatlatıcı savaş düzenleri (haçlı seferi, iyi ve kötü, özgürlük ve korku vs.) çıkarılmıştır. O zamandan bugüne bu söylemde gözle görülür bir gerileme kaydedilmiştir.” Bununla birlikte nefret içeren bol miktardaki konuşma ve eyleme, bunun yanında ülke çapında Araplara, Müslümanlara ve Hintlilere yönelik yasal takibat haberlerine bakınca, paradigmanın sürüp gittiği anlaşılmaktadır. Söz konusu paradigmanın sürüp gitmesinin bir başka nedeni, tüm Avrupa ve ABD’de Müslümanların artan varlığıdır. Bugün Fransa, İtalya, Almanya, İspanya, Britanya, Amerika, hatta İsveç’in nüfusunu düşününce, İslam’ın artık Batı’nın çeperinde değil, merkezinde yer aldığı görülür (Said, 2007: 320).

Geleneğin Çağdaş Yorumunun Gerekliliği ve Çoğulcu İslam Algısına Geri Dönüş

Bu noktada İslam’ın monolitik bir güç olup olmadığının yanı sıra İslam ile Batı arasındaki çatışmanın kaçınılmaz olup olmadığının ve İslam Medeniyeti’nin Batı’ya tehdit oluşturup oluşturmadığının tartışılması gerekir. Huntington, İslam ülkelerini Batı’ya ve ABD’ye yönelik düşmanlıkları açısından birleşen daha geniş çaplı bir pan-İslamcı hareketin parçası olarak görmektedir. Ona göre, 1990 yılındaki Körfez Savaşı, İslam ile Batı arasındaki çatışmanın açık bir kanıtıdır. İslam’ın ve Müslüman ülkelerin yekpare oluşumlar şeklinde gösterilmesi oldukça indirgemeci bir yaklaşımın tipik örneğini oluşturmaktadır. Ayrıca bu, Müslüman toplumların ve kültürlerin çeşitliliğini anlamayı reddeden oryantalist bakış açısının çelişkilerini göstermesi bakımından manidardır (Davutoğlu, 2002: 39-52). İslam medeniyetinin bölümlere ayrılması ve sınırlanması yoluyla üretilen “hayali kimlik”, Batılı hayal gücünün bir ürünüdür ve bu özelliğiyle derin bir fobinin devamına hizmet etmektedir. Zira bu bakış açısı, ironik bir şekilde İslam’ı hem “Öteki” olarak konumlandırmakta hem de gizemli hale getirmektedir. Esasen oryantalist araştırmalar, tarih boyunca İs-

lam'a hem içsel bir birlik hem de dışsal bir politik motivasyon kazandırmıştır. Oryantalistler, İslam'ın devlet yapısının neliği ya da yönetim erkinin nasıl kullanılacağı konusunda temel İslami kaynaklarda çok az bilgi olmasına rağmen, İslam'ı politik bir din şeklinde yeniden yapılandırmıştır. Oryantalistler ayrıca gerçeklerle örtüşmeyen bir “doğu” okuması da üretmiştir. “Yeniden düşünülen oryantalizm” başlıklı makalesinde Edward Said şu görüşü savunmaktadır: “İslam ve Araplar gibi nitelemeler sadece şiddetli bir uzlaşmazlık halinde değil, açık bir savaş halinde olan çıkarları, iddiaları, projeleri, hırsları ve retoriği temsil etmektedir.” (Said, 1985: 95). Ancak bu bölünmeler hızlı bir şekilde örtbas edilmiş ve Müslüman ülkelerin ulusal sınırların ötesine geçen temel amaç birlikleri olduğuna ilişkin mitik görüş, genel kabul görür hale gelmiştir.

Politik ve monolitik bir İslam fikrinin şüpheyle ele alınması gerekse de, bazı köktenci hareketlerin Müslüman toplumlara reforme etmeye yönelik politik bir misyonla hareket ettiği bir gerçektir. Ancak bu durum esasen batılılaşmaya yönelik bir tepki olup toplumsal sapma ve ahlaki zayıflamanın denetim altına alınmasına yönelik kısmi bir çabayı temsil etmektedir. Batı'da modernleşme batılılaşmayla eş anlamlıdır, ancak Müslüman “köktenciler” açık bir şekilde bu ikisi arasında ayırım yapmaktadır. Suriye, Irak, Lübnan, İran ve Afganistan gibi ülkelerde etkili olan köktenci hareketin, çoğu Müslüman ülkede farklı ve azınlık bir hareket olduğu da belirtilmelidir. İslami köktencilikğin anlamlı şekilde yayılmakta olduğu düşünülse bile, bu durumun kaçınılmaz sonucunun Batı ile çatışma olduğunu iddia etmek mümkün görünmemektedir. Zira Batı ve özellikle de ABD, Arap devletleri içinde en köktenci devlet olarak kabul edilen Suudi Arabistan'la bile son derece özel ilişkiler içindedir. Dolayısıyla İslam'ın Batı kültürüne oranla monolitik bir yapı meydana getirdiği kabul edilse bile, İslam medeniyetinin Batı'ya topyekün düşman olduğunu iddia etmenin, ne tarihsel ne de çağdaş toplumsal, kültürel ve bilimsel argümanlarını üretmek mümkündür. Ancak bunu söylerken şunu da belirtmekte yarar vardır: Batı'daki yorumcuların, modernleşmenin meşruiyetinin batılılaşma ile gerçekleştirilemeyeceğini ve batılılaşmanın reddinin kaçınılmaz bir şekilde Batı ile savaş anlamına gelmediğini fark etmesi gerekir.

İslami yeniden canlanmanın pek çok biçimde başarısızlığa uğramış olan batılı programların sonucunda, kapitalizm ve komünizmden farklı bir üçüncü yol olarak İslami bir seçenek ya da çözüm sunduğu iddia edilmektedir. İslamcılar İslam'ın sadece inançlar ve ritüel eylemler toplamı olmadığını, aksine özel ve kamusal yaşamı kuşatan kapsamlı bir ideoloji olduğunu savunsalar da, İslamcılığın tarihsel süreçteki evrimi ve günümüzdeki durumu düşünüldüğünde, onun en azından bugünkü görünümüyle herhangi bir uygarlığa karşı tehdit oluşturmadığı belirtilmelidir. İslamcılığın, Türkiye örneğinde olduğu

gibi, genellikle çağdaş batılı normlarla çatışmadan çok uzlaşa temelinde hareket ettiği görülecektir. Esasen Batılı araştırmacıların bir kısmı, daha önce verilen Beckford örneğinde olduğu gibi, İslami öğretiler hakkında önyargısız bir tutum benimsemektedir. Ancak genel kanaate göre, Avrupa ve ABD’de hızla artmakta olan Müslüman varlığı ve genel olarak İslami yeniden canlanma Batı kültürüne karşı potansiyel tehditlerdir. Danimarka ve Fransa’daki karikatür krizi gibi son yıllarda İslam-Batı ilişkisinde yaşanan gerilimler, Batı’nın İslam algısının, aslında kendisinin aynadaki yansımından ibaret olduğunu göstermektedir (Kalın, 2007: 149). “Öteki”nin dışlanması üzerine kurulu ben tasavvurları, ötekiyle ilişkilerin çatışma ve savaş üzerinden yürütülmesi sonucunu doğurmaktadır. “Kendini tarih ve medeniyetin merkezindeki yegane aktör olarak görmek isteyen bir Avrupa yahut Amerika’nın başkalarına yönelik barışçıl ve kuşatıcı bir tasavvur geliştirmesi kolay değildir. Bu zorluğun son dönemdeki örneklerinden biri de, Papa XVI. Benediktus’un 12 Eylül 2006’da Regensburg Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada görülebilir. Papa’nın konuşması ve yol açtığı tepkiler, İslam dünyası ile Batı arasındaki ilişkilerin ne kadar kırılgan olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Şiddet ve terörizmin neredeyse İslam dini ve Müslümanlarla özdeşleştirildiği günümüzde, böyle bir konuşmanın Katolik Kilisesi’nin ruhani liderinden gelmesi hem şaşırtıcı hem de üzüntü vericidir.⁵ Şaşırtıcıdır, çünkü din temelli saldırı ve karalamaların ne anlama geldiğinin Papa gibi geniş bir popülasyonun dini lideri tarafından çok iyi bilinmesi gerekir. Üzüntü vericidir, çünkü Papa’nın sözleri Batı’da yükselişe geçen İslam korkusu ve İslam karşıtlığını (İslamophobia) kışkırtmaktadır (Kalın, 2007: 150).

Papa’ya göre, “Avrupa coğrafya değil, ortak inanç üzerine kurulu” bir idealdir. Papa, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğine de bu temel üzerinden karşı çıkmaktadır. Ona göre, Türkiye gibi Müslüman bir ülkenin Avrupa’nın din ve maneviyat haritasında yeri yoktur. O, Avrupa’yı Avrupa yapan bilimsel araştırma ruhunun Doğu’dan değil, Yunan’dan geldiğini iddia etmektedir. Yunan rasyonalitesiyle Hıristiyan inancının tarihi buluşması, Batı medeniyetini ortaya çıkaran temel mucizevi etmendir. Papa’ya göre, Hıristiyanlık Yunan medeniyetinin değil de, Doğu medeniyetinin etkisi altında kalsaydı, Avrupa medeniyetinin temellerinden biri eksik kalırdı (Kalın, 2007: 150-51). Bu sen-

5 Papa’nın konuşmasında, İslam’a ilişkin çok sayıda olumsuz (pejoratif) yargıya yer verdiği görülmektedir. Örneğin son Bizans imparatorlarından Manuel II. Paleologus’tan naklettiği şu söz: “Muhammed yeni ne getirmiş, bana göster. Burada sadece şer ve gayri insani şeylerin olduğunu görüyoruz. Muhammed’in tebliğ ettiği inancın kılıç zoruyla yayılmasını emretmesi bunlardan sadece biri.” Bu iddiayı aktarıldıktan sonra Papa şu yorumu yapıyor: “İmparator daha sonra inancı zorlama yoluyla yaymanın neden akıl karşıtı bir şey olduğunu açıklamaya devam eder. Şiddet Tanrı’nın ve insanın tabiatına aykırıdır.” (Kalın, 2007: 150).

tezi Batı medeniyet tarihinin dönüm noktalarından biri olarak gören Papa, “saf bir Hıristiyanlık” üretmek adına Yunan düşüncesine ve dini metafiziğe yapılan saldırıları, Avrupa medeniyetinin temellerini hedef alan bir girişim olarak değerlendirmektedir. Ona göre, İslam şiddet yoluyla yayılmayı tercih ettiği ve şiddet irrasyonel bir olgu olduğu için, İslam’da akıl ile inanç arasındaki kritik ilişki ortadan kaldırılmış, radikal bir imancılık (fideizm) benimsenmiştir.⁶ Papa’nın dinin şiddetle bağdaşmayacağını, zira şiddetin akıl karşısı bir eylem olduğunu savunmak için “öteki”ne örnek olarak İslam’ı göstermesi talihsiz bir durumdur (Kalın, 2007: 151). Zira günümüzde her zamankinden çok ihtiyaç duyulan şey, İslam ile Batı arasındaki kültürlerarası anlayışın genişlemesine katkıda bulunacak bir barış kültürünün inşasıdır.⁷ Bununla birlikte, farklı kültürler arasındaki ilişkilerin sadece politik çıkarlar üzerinden düzenlenebileceğini iddia etmek, kalıcı ve köklü bir barış kültürünün inşası karşısında öteki-ne yönelik yeni tehdit alanları üretmek dışında bir katkı sağlamayacaktır. Bu, özellikle İslam-Batı ilişkisi söz konusu olduğunda daha da kesinlik kazanan bir durumdur. Bir arada yaşama iradesi temelde ahlaki bir duruşu, farklı din ve kültürlerin varlığını kabul etmek ise, özünde ahlaki bir tutumu ifade eder. Kalıcı ve yapıcı bir diyalog, ancak böylesi evrensel, ancak aynı zamanda bağlayıcı bir çerçevede mümkün olabilir. Zira ahlaki ilkeler, kültürel farklılıkların ve göreciliğin ötesinde, diyalogun muhataplarında karşılığı olan evrensel niteliklere sahiptir. Bu zemini başlangıç noktası kabul ettiğimizde, farklılıkları zenginlik; “öteki”ni ise, “ben”i zenginleştiren bir unsur olarak görmeyi başarabiliriz (Kalın, 2007: 154). İslam dünyası ve müslümanların kültürü hakkında doğru bilgilere sahip olmak bu diyalog, hoşgörü anlayışının gelişmesine ve çatışmaların çözüme kavuşturulmasına yardımcı olacaktır. Kurgusal çatışma ve çekişmelere ilişkin farklılıkların değil, kültürlerin farklılığının, yani özgünlüğünün sürdürülmesi/korunması gerekir. Günümüz küresel sisteminin en önemli kırılma noktalarından biri olan İslam-Batı ilişkilerinde yaşanan gerilimlerin azaltılmasının, kalıcı bir bölgesel ve uluslararası barış için hayati öneme sahip olduğunda kuşku yoktur.

Esasen İslam’ın monolitik bir bakış açısıyla değerlendirilmesinin arka planında, Aydınlanma⁸ ve Batı-tipi modernite algısının derin izleri görülmek-

6 Papa’nın bu iddialarını tarihsel ve güncel örnekleriyle yanlışıyan kapsamlı bir çalışma için bkz. (Türküne, 2007).

7 Farklı medeniyetlerin barışçıl koşullarda bir arada yaşama imkân ve gerekliliğinin İslam örneğinde vurgulandığı çalışma için bkz. (Akdoğan, 2009: 133-148). Medeniyet inşasında dinin rolü ve İslam’ın bu süreçte katkısı konusunda bkz. (Akdoğan, 2008: 87-106).

8 Aydınlanma kendisini iyice hissettirdiği yıllardan itibaren Kilise, bu süreç karşısında nasıl bir tavır geliştireceğine karar vermekte zorlanmıştır. Bu yüzden önce Aydınlanma düşüncesine karşı çıkararak kendisini soyutlamış, dış dünyaya pencerelerini kapatmıştır.

tedir. Bilindiği gibi Batı'da Aydınlanma düşüncesi iki ayrı kolda ilerlemiştir. Birincisi, pozitivist ve dolayısıyla tanrıtanımsız bir formda ortaya çıkan Aydınlanma anlayışı. İkincisi, bilimin insanoğlunun bilincini geliştiren, onu aydınlatan ama aynı zamanda kendisini dine sıcak bakan bir forma dönüştürebilen bir Aydınlanma anlayışı. Bununla birlikte, günümüzde pozitivist ve tanrıtanımsız bir formda ortaya çıkan Aydınlanma anlayışının geçerliliğinin zayıfladığı görülmektedir. Örneğin dünyanın pek çok açıdan en modern ülkesi kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri'nde insanların %70'i kendisini dindar olarak tanımlamakta, yapılan araştırmalar Tanrı'ya inanç oranının hiçbir zaman %90'ın altına düşmediğini göstermektedir (Köse, 2001: 150-165). Bu insanların bir taraftan Aydınlanmanın bazı değerlerini taşıdıkları, ancak aynı zamanda dinî kimliklerini korudukları gözlenmektedir. Ayrıca, onlar kendilerini Aydınlanmanın tüm değerlerini kabul etmek zorunda da hissetmemektedir. Bu noktada, Aydınlanmanın tanrıtanımsız özelliklerinin modernleşme ile eşdeğer olup olmadığı sorgulanması gerekir. Eğer modernleşme, Aydınlanma ile bütünüyle eşdeğer bir olgu ise, onun dinî değerleri olan insanlar tarafından kabullenilmesi mümkün değildir. Bu noktada, Aydınlanmanın bir ideoloji olduğunun ve bu ideolojinin toplumsal değişim ayağını modernizm şemsiyesi altında gerçekleştirmeyi hedeflediğinin hatırlanması önemlidir. Buna karşın modernite reel bir durumu, yaşanan bir olguyu ve bu anlamıyla çağın getirdiği sorunlara çözüm önerileri içeren bir bakış açısını ifade etmektedir. Ancak, toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişen bu sorunlar, her kültürün kendi gerçekliklerine özgü formüllerle çözülebilir. Sorunlara çözüm üretebilmek içinse kendinize ait formüllerinizin, değerlerinizin bir gerçeklik değeri taşıması ve uygulanabilir olması gerekir. Bardakoğlu'na göre, İslam dünyasının modernite ile ilişkisi ve "bir kimse hem iyi bir dindar hem de pekala modern veya çağdaş bir birey olabilir" söylemi bu arka plan çerçevesinde değerlendirilmelidir. "Bu söylemi dilendirenler genellikle İslam'ın evrensel ve çağlar üstü bir din olduğuna ve her çağın insanına kendisini benimsetecek bir karakter taşıdığına inanmaktadır. Bugün bu çağın değerleri olarak algılanan din özgürlüğü, rasyonel düşünce, demokrasi, eşitlik, kadın hakları vb. değerlerin aslında İslam'ın öz değerleri

Ancak bu yolla başarılı olamayacağını anlayınca, bu kez de savunmacı bir tavırla pencereyi birazcık aralamayı tercih etmiştir. Böylece kendince zararsız veya çok az zararlı gördüğü öğelerin veya taleplerin içeriye girmesine izin vermiştir. Ne var ki, "biraz daha, biraz daha" derken zamanla pencere iyice açılmıştır. Bu, bir daha kapanmamak üzere gerçekleştirilen bir açılıştır. 1962'deki II. Vatikan Konsülü, dönüşü olmayan bir yola girildiğinin işaretlerini taşımıştır. Çünkü Konsüle damgasını vuran temel kavram kiliseyi modern dünyaya uydurma anlamına gelen *aggiornamento* kavramı idi. Günümüzde ise, geriye prensiplerinin önemli bir kısmını kaybeden bir kilise kalmıştır. Esasen bu süreçte Kilise, kendisini çaresiz hissederek teslimiyet bayrağını çekmek zorunda kalmıştır. Bugün gelinen aşamada ise o, pek çok konuda olduğu gibi, örneğin 'eşcinselliği günah saymak bir yana, eşcinsel papazlara göz yumar' hale gelmiştir (Bardakoğlu, 2005: 26).

olduğunu, İslam dünyasının en fanatik kabul edilen mensupları bile kabul etmektedir. Zaten bunları reddeden bir müslümanın en basitinden Hz. Peygamber'in Veda Hutbesi'ni görmezden gelmesi gerekir." (Bardakoğlu, 2005: 25).

"Batı'da kilisenin modernite ile buluşmasında yaşadığı ve yavaş yavaş teslimiyet bayrağını çektiği gerileme süreci, günümüz İslam dünyası için de geçerli midir?" sorusu, bugün İslam dünyasının önünde duran en önemli sorun gibi gözükmektedir. "Bu sorun karşısında ne yapacağımıza vakit geçirmeden karar vermemiz gerekmektedir. Bunun için önümüzde üç yol görülmektedir: Birincisi, Batı'da kilisenin ilk dönemde yaptığı gibi kapıları tamamen kapamak ve modernite denen şey hiç yokmuş ve biz istemedikten sonra bizi hiç etkilemeyecekmiş gibi davranmak. İkincisi, Batı'da Kilisesi'nin yaptığı gibi teslimiyet bayrağını çekmek ve modern dünyanın tüm taleplerine her türlü onayı çıkarmak. Üçüncüsü ise, modern dünyanın taleplerini kendi ölçülerimizle, ancak folklorik inançlardan arınmış gerçek din ölçülerine vurarak değerlendirmek ve ona göre yol haritasını belirlemek." (Bardakoğlu, 2005: 26-27). Bardakoğlu, Müslümanların önemli bir kısmının üçüncü tercihte bulduklarını düşünmektedir. Ona göre, söz konusu üçüncü yolu başarı ile gerçekleştirebilmenin birinci şartı gerçekçi davranmak, ikinci şartı ise kendine güvenmektir. "Birinci şartın en önemli prensibi ise artık dünyada etkileşimin kaçınılmaz olduğunu, modern kültürle temas zorunluluğunu ve küreselleşme gerçeğini kabul etmektir. İkinci şartın en önemli prensibi ise sizin de pekala modern bir kültür üretebileceğinizi ve bunu dindarlığımızdan ödün vermeden yapabileceğinizi düşünebilmektir. Modern olmak, mutlak surette Batı'nın Aydınlanma sürecini aynen yaşamak ve bu sürecin empoze ettiği değerleri kendi dininizin, kültürünüzün değerlerini yok sayma phasına kabullenmek değildir." (Bardakoğlu, 2005: 27).

Sonuç/Çözüm: Klasik Kökler

İslamiyet'in, insanlığa sunduğu temel erdemlere dayalı ilkeleriyle, başlangıçtan itibaren kabilevi esaslar üzerine kurulu bedevi topluluklardan, üyeleri arasında sevgi, bağlılık, eşitlik, ehliyet, liyakat, hoşgörü ve adalet ilkelerine dayalı medeni (hadari) bir toplum tipine geçişi amaçladığını görürüz. İslamiyet'in getirdiği bu yeni toplum/bir arada yaşama modelinde insanlar arası ilişkiler nesep ve soy üstünlüğü esasına göre değil, Kur'an'da ve Hz. Muhammed'in sünnetinde ifadesini bulan temel insani/dini değerlere ve ilkelere göre belirlenmiştir. İslam öncesi dönemde olduğu gibi insanların değeri, doğuştan getirdikleri ya da herhangi bir kabilenin üyesi olmakla kazandıkları toplumsal statüleri değildir. Bilakis insan olarak doğmak, kendi başına bir değer ifadesidir. Bu toplum modelinde yaşayan insanlar arasında geçerli ana ilke/ölçüt, in-

sanın yaratılıştaki en değerli varlık olduğudur. O, yaratıcısı tarafından kendisine verilen bu yüce değeri koruduğu ve yüklediği sorumluluklarının bilincinde bir hayat yaşadığı sürece başka bir üstünlük kriterine ihtiyaç duymayacaktır. Böyle bir hayat ise, insan onurunun korunması ile gerçekleşir.

İnsan onuru, her koşulda korunması, her şeyin üstünde tutulması, yaşatılması ve yüceltilmesi gereken biricik değerdir. Öyle ki Hz. Muhammed, ashabına (ve onların şahsında bütün insanlığa) savaşta bile eman dileyenlere ve esirlere karşı onur kırıcı davranmamalarını, onlara güzel muamelede bulunmalarını öğütlemiştir. Medine'ye gelen Necran Hıristiyanlarının kendi Mescidinde ayin yapmalarına izin vermesi, çeşitli bölgelere gönderdiği valilere oradaki Hıristiyan ve Yahudileri dinlerinden dönmeye zorlanmamaları talimatını vermesi onun hoşgörülü tutumuna örnek olarak gösterilebilir. Bu uygulamalarıyla Hz. Muhammed'in şahsında somutlaşan ve onun, İslam/Kur'an ahlakının ilk örneğini ortaya koyduğu toplum modelinde, insan onurunun korunarak; sevgi, esenlik, güven ve huzur ortamının sağlanmasının hedeflendiği görülmektedir (Çapcıoğlu 2008: 21–24).

Sonuç olarak günümüzde yeniden barışçıl bir dünyanın inşası isteniyorsa, İslam ve Müslümanlar çatışmanın tarafı olarak görülmekten çıkartılmalıdır. Bu amaçla *İslam dünyası* ve müslümanlara ilişkin dilin inşacı değil, anlayıcı bir dil olması gerekir. Zira önceki bölümlerde açıklandığı gibi bu dil, genellikle etiketleyici, damgalayıcı ve sonuçta incitici bir söyleme doğru evrilmiştir. Barışçıl perspektifin inşasına yönelik İslam'ın klasik geleneğindeki referanslar daha sık hatırlanmalıdır. Bu bağlamda Hucurat suresi 13. ayet en klasik örneğimizi oluşturur. Bu ayette insanlar arasındaki farklılıkların çatışmanın değil, tanışmanın nedeni olduğu belirtilir. “Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınmanızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.”

Kaynaklar

- Abushouk, A.I. (2006), “Globalization and Muslim Identity: Challenges and Prospects”, *The Muslim World*, Vol. 96, pp. 487-504.
- Akdoğan, A. (2008), “Medeniyetlerin Oluşmasında Dinin Rolü ve İslam Medeniyeti”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 32, ss. 87–106.
- Akdoğan, A. (2009), “Dünya Barışı Açısından Medeniyetler İttifakının Önemi ve İslam”, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 13, S. 41, ss. 133–148.

- Bardakoğlu, A. (2005), "Din, Yenileşme ve Modern Hayat", ss. 15–29, *Türkiye ve Avrupa'da İslam, Devlet ve Modern Toplum*, Ankara: Konrad-Adenauer Vakfı Yayınları.
- Beckford, J.A. (2003), *Social Theory and Religion*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Çapcıoğlu, İ. (2008), "İslam'da İnsan Onuru ve Sosyo-Kültürel Bütünleşme", *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 205, ss. 21–24.
- Davutoğlu, A. (2002), "Batıdaki İslam Çalışmaları Üzerine", *Marife, Oryantalizm Özel Sayısı*, Yıl: 2, S. 3, ss. 39–52.
- Fukuyama, F. (2002), "Their Target: The Modern World", *Newsweek*, (Special Davos Edition), pp. 52-60.
- Huntington, S.P. (1993), "The Clash of Civilizations", *Foreign Affairs*, Vol. 72, No. 3, pp. 22–49.
- Kalın, İ. (2007), *İslam ve Batı*, İstanbul: İSAM Yayınları.
- Köse, A. (2001), "Modernleşme-Sekülerleşme İlişkisi Üzerine Yeni Paradigmalar", *Liberal Düşünce*, S. 24, ss. 150–165.
- Okumuş, E. (2002), "Güncelliğini Yitirmiş Bir Oryantalizmden Global Sosyolojiye Geçiş İmkânı", *Marife Dergisi Oryantalizm Özel Sayısı*, Yıl: 2, S. 3, ss. 253–260.
- Robertson, R. (2009), "Globalization, Teocratization and Politicized Civil Religion", *The Oxford Handbook of the Sociology of Religion*, pp. 451-477, P.B. Clarke (ed.), Oxford: Oxford University Press.
- Said, E. (1985), "Orientalism Reconsidered", *Cultural Critique*, No. 1, pp. 89-107.
- Said, E. (2007), "Cehaletler Çatışması", çev. Musa Ceylan, *Yerel Kimliklerden Küresel Stratejilere Küreselleşme, Kültür ve Medeniyet*, K. Bülbül (ed.), Ankara: Orient Yayınları.
- Soysal, Y. (1997), "Changing Parameters of Citizenship and Claims-making: Organized Islam in European Public Spheres", *Theory and Society* 4 (26).
- Türköne, M. (ed.) (2007), *Siyasi, Tarihi, Dini ve Kültürel Boyutlarıyla İslam ve Şiddet*, İstanbul: Ufuk Kitap.

